

Katowice, dnia 28 października 2019 r.

Opinia

Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji

Krajowej Rady Radców Prawnych

do projektów Rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości dotyczących wzorów pouczeń o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego, pokrzywdzonego oraz świadka w postępowaniu karnym

1. Przedmiotem niniejszej opinii są projekty Rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości, opatrzone datą 16 października 2019 r., w sprawie określenia wzorów pouczeń o uprawnieniach i obowiązkach trzech uczestników procesu karnego, mianowicie podejrzanego, pokrzywdzonego oraz świadka, zamieszczone na stronie Rządowego Centrum Legislacji w zakładce „Rządowy Proces Legislacyjny” (druki oznaczone numerami A 396, A 397, A 398), które zgodnie z intencją projektodawcy mają zastąpić odpowiadające im pod względem zawartości normatywnej Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 kwietnia 2016 r. (Dz.U. poz. 512, 514 i 515). Inicjatywa prawodawcza w zakreślonej materii znajduje źródło w treści art. 21 ust. 2 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1694). W myśl tego przepisu obowiązujące akty wykonawcze przewidujące wzory pouczeń o obowiązkach i uprawnieniach podejrzanym, pokrzywdzonym i świadków, wydane na podstawie delegacji ustawowej zawartej w art. 300 § 4 k.p.k., zachowują moc do dnia wejścia w życie nowych przepisów wykonawczych wydanych na podstawie powołanego przepisu ustawy karnoprocesowej, jednak nie dłużej niż przez 12 miesięcy od dnia wejścia w życie wskazanej ustawy nowelizującej Kodeks postępowania karnego, czyli od 5 października 2019 r. Zmiany wprowadzone tą ustawą w obszarze regulacji praw i obowiązków wymienionych uczestników postępowania, w szczególności w odniesieniu do podejrzanego i pokrzywdzonego, znajdujące wyraz w zmianie regulacji pouczenia przewidzianego w art. 300 § 1 i § 2 k.p.k., przesądziły w istocie o konieczności wydania nowych aktów wykonawczych w oparciu o delegację zamieszczoną w art. 300 § 4 k.p.k.

2. Przystępując do przedstawienia stanowiska w kwestii wskazanych w poprzednim punkcie projektów aktów wykonawczych niezbędne staje się podkreślenie, że niniejsza opinia koncentruje się na analizie zakresu i treści proponowanych wzorów pouczeń podejrzanych, pokrzywdzonych i świadków pod kątem realizacji przewidzianego w art. 300 § 4 k.p.k. standardu pouczenia, zakładającego jego zrozumienie także przez osoby niekorzystające z pomocy obrońcy i pełnomocnika. Mimo że normatywne ukształtowanie niektórych uprawnień i obowiązków objętych zakresem poszczególnych pouczeń może nasuwać pewne zastrzeżenia, ich analiza nie może stanowić części niniejszej opinii, ponieważ wykraczałoby to poza zakres materiału normatywnego objętego konsultacjami społecznymi. Można w tym zakresie jedynie podkreślić, że uregulowania wprowadzone ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw były przedmiotem odrębnej opinii przedstawionej przez Krajową Radę Radców Prawnych (tekst opinii zamieszczony pod adresem <http://obsil.pl/wp-content/uploads/2018/12/Opinia-OBSiL-z-17.12.2018-r.-projekt-zmian-KPK.pdf>).

3. Obejmując jednym spojrzeniem analizowane projekty wzorów pouczeń podejrzanych, pokrzywdzonych i świadków o przysługujących im uprawnienia i ciążących na nich obowiązkach można stwierdzić, że w rdzennej części nawiązują one pod względem treściowym do funkcjonujących w praktyce, obowiązujących wzorów pouczeń udzielanych wymienionym uczestnikom procesowym, które są uregulowane w powołanych wyżej Rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 kwietnia 2016 r. W zakresie, w jakim przewidują zmodyfikowanie lub uzupełnienie wzorów przewidzianych w aktualnym stanie prawnym stanowią konsekwencję – zasygnalizowanych już wyżej – zmian w obszarze uprawnień lub obowiązków uczestników procesowych dokonanych w Kodeksie postępowania karnego w ramach ustawy nowelizującej ten Kodeks z 19 lipca 2019 r. Ponieważ w zasadniczej mierze zmiany te znajdują adekwatne odwzorowanie na gruncie wzorów pouczeń stanowiących załączniki do opiniowanych projektach aktów normatywnych, *in genere* można odnieść się z aprobatą do tych propozycji legislacyjnych, zastrzegając przy tym, że w kolejnych punktach opinii, na kanwie poszczególnych wzorów, zostaną podniesione pewne uwagi, które wymagałyby rozważenia lub uwzględnienia w toku dalszych prac legislacyjnych.

4. W przypadku wzoru pouczenia podejrzanego o przysługujących mu uprawnieniach i ciążących na nim obowiązkach pewne zastrzeżenia nasuwają się na tle pouczenia ujętego w punkcie 2 wzoru w związku z określeniem temporalnego ograniczenia uprawnienia oskarżonego do wystąpienia z żądaniem wyznaczenia mu obrońcy z urzędu, które zostało wprowadzone w art. 338b w ramach ustawy nowelizującej Kodeks postępowania karnego z 19 lipca 2019 r. Uwypuklenia w tym względzie wymaga, że w kontekście początkowej części wskazanego punktu, pouczenie o tym, że „Żądanie wyznaczenia obrońcy z urzędu należy zgłosić w terminie 7 dni od doręczenia odpisu aktu oskarżenia”, może sugerować oskarżonemu niekorzystającemu z pomocy obrońcy, że przed otrzymaniem aktu oskarżenia nie dysponuje uprawnieniem do wystąpienia z takim żądaniem. Nie trzeba – jak wolno sądzić – głębokich zmian, aby tę sugestię wyeliminować, wystarczyłoby bowiem przytoczoną treść poprzedzić słowami „w postępowaniu sądowym”. Czysto techniczny charakter ma w aspekcie omawianego punktu pouczenia spostrzeżenie, że w miejsce powołanego w nim w nawiasie wieńczącym zdanie piąte „art. 338a” powinien być powołany art. 338b. Podobną w gruncie rzeczy wątpliwość, także na gruncie obowiązującego stanu prawnego, nasuwa pouczenie dotyczące prawa dostępu do akt sprawy, w ramach którego wskazuje się możliwość odmowy dostępu do akt z powołaniem się na przepis art. 156 § 5 k.p.k. bez jednoczesnego zaznaczenia, że odmowa taka może mieć miejsce jedynie w postępowaniu przygotowawczym.

5. Jeśli chodzi o wzór pouczenia pokrzywdzonego o przysługujących mu prawach i ciążących na nim obowiązkach, także w jego obowiązującej postaci, to w pierwszym rzędzie zwrócenia uwagi wymaga początkowa część pouczenia, w której określony jest status pokrzywdzonego jako strony procesowej w postępowaniu sądowym. W tej kwestii nasuwają się dwa spostrzeżenia. Po pierwsze, mając na względzie z jednej strony zapewnienie zrozumienia pouczenia, z drugiej strony, adekwatność pouczenia do uprawnienia będącego jego przedmiotem, trudno zaakceptować związanie w treści pouczenia wskazanego statusu z „żądaniem” pokrzywdzonego, nie wiadomo bowiem, czego to żądanie miałyby dotyczyć. Aby w pełni uzasadnić sformułowaną ocenę wystarczy zauważyć, że zgodnie z art. 54 § 1 k.p.k. do uzyskania statusu strony procesowej w postępowaniu sądowym zainaugurowanym przez oskarżyciela

publicznego wystarczające jest oświadczenie (pokrzywdzonego), że będzie działał w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Po drugie, wątpliwości nasuwa pominięcie w ramach określenia statusu procesowego pokrzywdzonego jako strony procesowej w postępowaniu sądowym układu procesowego, w którym status ten wynika z wniesienia przez ten podmiot aktu oskarżenia w sprawie publicznoskargowej (art. 53 w zw. z art. 55 § 1 k.p.k.).

Kolejne zastrzeżenie dotyczy uwzględnienia na gruncie projektowanego wzoru pouczenia pokrzywdzonego regulacji zawartej w art. 315a k.p.k., wprowadzonej w drodze ustawy nowelizującej Kodeks postępowania karnego z 19 lipca 2019 r. Zgodnie z tym przepisem, od przesłuchania pokrzywdzonego w charakterze świadka można odstąpić, jeżeli czynność ta nie jest niezbędna do dokonania ustaleń faktycznych (art. 315a zd. pierwsze k.p.k.). Pokrzywdzony, który nie był przesłuchany w charakterze świadka, powinien zostać przesłuchany w tym charakterze, jeżeli tego zażąda, chyba że uwzględnienie żądania prowadziłoby do przewlekłości postępowania (art. 315a zd. drugie k.p.k.). W świetle przytoczonego przepisu nie wymaga dowiedzenia teza, że adresatem pierwszego z przytoczonych unormowań, zawartego w art. 315a zd. pierwsze k.p.k., są organy ścigania karnego, z drugiego natomiast wynika określone uprawnienie pokrzywdzonego, które powinno być objęte zakresem udzielanego mu pouczenia. W tym stanie rzeczy odniesienie w punkcie 5 projektowanego wzoru całej zawartości normatywnej art. 315a k.p.k. do pokrzywdzonego wypada mało przekonująco, zwłaszcza że projektodawca ujmuje pouczenie dotyczące regulacji prawnej zawartej w tym przepisie w taki sposób, jakby w całości adresatem pouczenia były organy państwa, przyjmuje bowiem, że „Można też odstąpić od przesłuchania pokrzywdzonego w charakterze świadka, jeżeli nie jest to niezbędne do dokonania ustaleń faktycznych, a również odmówić żądaniu takiego przesłuchania, jeżeli prowadziłoby to do przewlekłości postępowania (art. 315a k.p.k.)”. Zestawiając treść tego pouczenia z zawartością normatywną art. 315a zd. drugie k.p.k. trudno uznać je za wzór legislacyjnej precyzji i jasnego pouczenia pokrzywdzonego o przysługującym mu uprawnieniu, statuowanym w powołanym przepisie.

Podobnie, jak w przypadku wzoru pouczenia podejrzanego, w odniesieniu do wzoru pouczenia udzielanego pokrzywdzonemu należałoby oczekiwać, że informacji o możliwości odmowy dostępu do akt z powołaniem się na przepis art. 156 § 5 będzie towarzyszyło wskazanie, że możliwość ta aktualizuje się jedynie w pierwszym stadium procesu karnego (punkt 7 projektu wzoru pouczenia).

6. W odniesieniu do projektowanego wzoru pouczenia świadka może zastanawiać brak uwzględnienia na jego gruncie zmian wprowadzonych nowelą do Kodeksu postępowania karnego z 19 lipca 2019 r. w ramach regulacji art. 185c k.p.k. dotyczącej przesłuchania świadka pokrzywdzonego przestępstwem zgwałcenia albo wykorzystania seksualnego. Mając na względzie te zmiany i wprost wysłowione w powołanym przepisie założenie jednorazowości przesłuchania takich świadków (art. 185c § 1a k.p.k.), należałoby oczekiwać, że tak, jak ma to miejsce w odniesieniu do świadków określonych m.in. w art. 185a k.p.k. (punkt 8 projektowanego wzoru pouczenia), wyjątkowy charakter ponownego przesłuchania znajdzie również odzwierciedlenie na gruncie wzoru pouczenia (punkt 9) w odniesieniu do świadków określonych w art. 185c k.p.k.

Dr hab. prof. UŚ Jarosław Zagrońnik

radca prawny